

Trends in the competitive environment in the market of Ukraine's metallurgical products

Marina Tatar

Finance Department, Kharkiv National Aerospace University named by N. E. Zhukovsky, UKRAINE, Kharkiv, Chkalova street 17, E-mail: utility86@mail.ru

The urgency of studying problems dealing with competition and competitiveness has grown considerably since Ukraine became an independent state and carries on trade with many world countries. Competitiveness influences not only on international trade but also on the state of national economy. That's why calculation and forecast of the level of competitiveness play an important role.

The scientific novelty of this research consists in the comprehensive assessment of the competitiveness taking into account the main aspects of activities of metallurgical enterprises.

Different definitions of competitiveness and three main approaches to the interpretation of this category are considered.

The methods of analysis and evaluation of the competitiveness existing in domestic and international practice are investigated. Also advantages and disadvantages of this methods are found.

The metallurgical industry is one of the main branches of Ukraine. Such important economic sectors as engineering, building and transport are the main consumers of metallurgical industry. The current state of this industry is analyzed. Market model of metallurgical industry and the market share of metallurgical enterprises are defined.

The estimation algorithm of the level of competition is proposed.

The indicators of evaluation of market competition are analyzed. Also Lerner and Herfindahl-Hirschman indices are calculated.

The results show that there is fairly strong competition in the market of metallurgical products.

The method of assessing the competitiveness of steel companies is proposed.

The expediency of analysis of internal and external competitiveness is proved.

The influence of different factors that forming competitiveness is analyzed by constructing a regression model. This regression model allows to identify what specific factors laid larger reserves of increasing competitiveness.

Also vector of development of competitiveness of Ukraine's metallurgical industry is built.

Perspective directions of development metallurgy of Ukraine are offered.

Cluster analysis of the metallurgical complex will be made as part of further research.

Тенденції розвитку конкурентного середовища на ринку металургійної продукції України

Марина Татар

Кафедра фінансів, Харківський національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського "ХАІ", УКРАЇНА, м.Харків, вул.Чкалова, 17, E-mail: utility86@mail.ru

Розглянуто різні визначення поняття конкурентоспроможності, виділено три основні підходи до трактування цієї категорії. Досліджено існуючі у вітчизняній та міжнародній практиці методи аналізу та оцінки конкурентоспроможності підприємства, виявлено їх переваги та недоліки. Проаналізовано сучасний стан однієї з головних бюджетоутворюючих галузей економіки України – металургійної галузі, визначено модель ринку, до якої вона належить та частки ринку металургійних підприємств. Запропоновано алгоритм оцінки рівня конкуренції в галузі. Проаналізовано показники оцінки рівня конкуренції на ринку, розраховано індекси Лернера та Херфіндаля-Хіршмана. Запропонована методика оцінки конкурентоспроможності металургійних підприємств. Обґрунтовано доцільність аналізу внутрішньої та зовнішньої конкурентоспроможності підприємств. Досліджено вплив різних чинників формування конкурентоспроможності на основі побудови регресійної моделі, яка дозволяє найточніше виявити в яких саме чинниках закладені більші резерви підвищення конкурентоспроможності. Також побудовано вектор розвитку конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі України.

Ключові слова – вектор розвитку, експорт, конкуренція, конкурентоспроможність, показник, потенціал, металургійна галузь, частка ринку.

I. Вступ

Проблема досягнення високого рівня конкурентоспроможності є головною стратегічною задачею будь-якого підприємства. В сучасних ринкових умовах, коли спостерігається значне посилення конкуренції на внутрішніх та зовнішніх ринках, необхідною умовою успішної діяльності підприємства є удосконалення існуючих та розробка нових підходів до конкурентного управління підприємством.

Основною бюджетоутворюючою та експортною галуззю економіки України є металургійна галузь. Обсяг металургійної продукції у загальній структурі експорту у 2010 р. склав 33,2% до загального обсягу [8]. Дані стосовно експорту різних груп товарів наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Структура експорту товарів в Україні у 2010 році

Найменування груп товарів	Значення, %
Металургійна продукція	33,2
Продовольчі товари	19,0
Машинобудівна продукція	17,6
Мінеральні продукти	12,0
Продукція хімічної промисловості	8,9
Деревина та вироби з неї	3,4
Промислові вироби	2,5
Різне	3,4

За наявними потужностями металургійний комплекс України посідає п'яте місце у світі після Японії, США, Китаю та Росії. Україна за підсумками роботи металургійних підприємств у 2010 році займає десяте місце у рейтингу 66 країн – основних світових виробників цієї продукції після Китаю, Японії, США, Індії, Росії, Південної Кореї, Німеччини, Бразилії та Туреччини.

Основними споживачами продукції металургійної промисловості є такі важливі народногосподарські галузі як машинобудування, будівництво, транспорт. Крім того, подолання кризових явищ в економіці нашої держави неможливе без нормалізації ситуації в металургійній промисловості.

Отже, дослідження конкурентоспроможності підприємств саме цієї галузі є найбільш актуальним та потребує більш глибокого вивчення.

II. Аналіз існуючих досліджень і публікацій

Значний вклад у дослідження проблеми конкуренції та конкурентоспроможності зробили такі науковці як Г. Азоев, В. Алексійчук, В. Амбросов, О. Арістов, С. Брю, А. Задоя, В. Захарченко, В. Іванюта, В. Кошеленко, Е. Мазіліна, К. Макконел, І. Маланюк, В. Марцин [2], Ф. Найт, І. Оберемчук, Г. Панічкіна, В. Пономаренко, М. Портер, П. Пуцентейло, С. Савчук, П. Струнін [4], Р. Фатхутдинов, О. Ціганок [6], В. Чубай, А. Юданов, М. Юдін [7] та ін.

Проте попри велику кількість існуючих досліджень окремих аспектів теорії та практики конкуренції, існування багатьох методів аналізу та оцінки конкуренції, в сучасних умовах існує дефіцит кількісних і формалізованих підходів до оцінки рівня конкуренції на ринку. Незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, проблема об'єктивного визначення конкурентоспроможності підприємств залишається недостатньо вивченою. На нашу думку, найбільш доцільним є оцінка конкурентоспроможності підприємства на основі дослідження впливу на неї різних чинників.

III. Постановка завдання

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що на відміну від вже відомих підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємства вперше розроблено комплексну оцінку конкурентоспроможності підприємства з урахуванням основних аспектів діяльності підприємства. Метою є оцінка рівня конкуренції в металургійній галузі, аналіз конкурентоспроможності металургійних підприємств України та розробка заходів підвищення її рівня.

IV. Основні результати дослідження

Розглянувши різні визначення поняття конкурентоспроможності, запропоновано таке визначення, яке найбільш повно охоплює всі можливі сторони цієї категорії.

Конкурентоспроможність – це вміння підприємства ефективно використовувати свої фінансовий,

виробничий, науково-технічний, трудовий та інвестиційний потенціали для забезпечення того, щоб продукція підприємства відповідала умовам ринку, вимогам споживача за якісними, технічними, економічними та естетичними характеристиками, а також за умовами реалізації, такими як сервіс, ціна, строки реалізації, реклама тощо.

Для досягнення поставленої мети було розроблено алгоритм оцінки рівня конкуренції в металургійній галузі, який реалізується у наступних етапах:

1. Визначення меж галузі.
2. Визначення переліку підприємств, що підлягають аналізу.
3. Збір даних про конкурентів та їх узагальнення.
4. Систематизація інформації про галузь.
5. Сегментація виробників за видами продукції та її якістю і ціною.
6. Визначення моделі ринку.
7. Визначення ємності ринку та структури ринку за видами продукції.

8. Визначення частки ринку підприємств галузі, інтенсивності конкуренції та прогноз її динаміки, розрахунок індексів Лернера та Херфіндала-Хіршмана.

9. Аналіз отриманих результатів щодо рівня конкуренції в галузі.

Наступним етапом є оцінка конкурентоспроможності металургійних підприємств.

Визначимо модель ринку, до якої належить металургійна галузь. За формами конкуренції у економічній теорії виділяється чотири моделі ринку: чиста конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія та монополія [1].

Виходячи з основних характеристик існуючих моделей ринку можна скласти бальну систему оцінки ринку металургійної продукції. У разі повної відповідності ринку одній із моделей, що аналізується, їй ставиться 1 бал, часткової – бал ділиться між цими моделями в рівній пропорції. Максимальне число балів, що свідчить про повну відповідність ринку моделі – 5. Результати оцінки наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка відповідності ринку металургійної продукції моделям ринку

Ознака	Модель ринку			
	Чиста конкуренція	Монополістична конкуренція	Олігополія	Монополія
Кількість фірм	0	0,5	0,5	0
Тип продукту	0	0,5	0,5	0
Контроль над ціною	0	0,5	0,5	0
Вихід на ринок	0	0	1	0
Нецінова конкуренція	0	0	1	0
Сума балів	0	1,5	3,5	0
Рівень відповідності	0	30%	70%	0

На ринку металургійної продукції існує невелика кількість підприємств. Вихід на ринок підприємств металургійної галузі істотно ускладнений. Нецінова конкуренція типова, особливо при диференціації продукції. Отже, аналіз за допомогою формально-логічного методу свідчить, що ринок металургійної продукції наближений до моделей олігополії (70%) та монополістичної конкуренції (30%).

Визначення частки ринку підприємств є одним з найбільш важливих та загальних індикаторів досягнення цілей підприємства та має важливе аналітичне значення у процесі оцінки конкуренції на ринку. Чим більш однаковими є ринкові частки конкурентів, тим гострішою є конкурентна боротьба.

Формула для визначення частки ринку має наступний вигляд:

$$p_i = \frac{q_i}{Q}, \quad (1)$$

де p_i – частка ринку i -го підприємства; q_i – обсяг реалізованої продукції i -м підприємством; Q – загальний обсяг реалізованої на ринку продукції.

Частки ринку металургійних підприємств наведено у табл. 3 [9].

Таблиця 3

Частки ринку металургійних підприємств України на ринку металургійного виробництва у 2009-2010 рр.

№	Підприємства	Роки	
		2009	2010
1	ВАТ ММК «Азовсталь»	11,52	14,84
2	ВАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	9,49	12,95
3	ПАТ «ММК ім. Ілліча»	9,43	14,10
4	ПАТ «Єнакієвський металургійний завод»	5,87	7,26
5	ВАТ «Дніпрспецсталь» ім. А.М.Кузьміна	1,52	2,28
6	ВАТ «Донецький металургійний завод»	0,18	0,21
7	ВАТ «Запоріжсталь»	0,01	0,01
8	ПАТ «Свраз – Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського»	1,96	1,08
9	ВАТ «Дніпровський металургійний комбінат ім. Дзержинського»	6,54	6,05
10	ВАТ «Краматорський металургійний завод ім. Куйбишева»	0,07	0,10
11	ВАТ «Донецький металопрокатний завод»	0,18	0,24

На основі показників частки ринку різних металургійних підприємств може бути розрахована система показників, що характеризує рівень конкуренції в галузі: коефіцієнт концентрації, інтенсивність конкуренції, середнє значення частки тих, що залишилися, середня частка ринку, дисперсія часток ринку, середньоквадратичне відхилення. Так, коефіцієнт концентрації у 2009 році дорівнював 36,99, а у 2010 році дорівнював 47,93. Інтенсивність конкуренції у

2009 році склала 2,70, а у 2010 році - 2,09. Середнє значення частки ринку тих, що залишилися, визначається з метою проведення оцінки їх можливостей збільшити свою частку на ринку і зайняти лідерські позиції. Цей показник також певною мірою свідчить про рівень конкуренції на ринку. З метою оцінки ступеня розбігу часток конкурентів на ринку використано показник дисперсії ринкових часток підприємств, що функціонують на ринку.

Для оцінки рівня конкуренції на ринку окрім коефіцієнта концентрації доцільно застосовувати також індекси Лернера та Херфіндаля-Хиршмана.

Індекс Лернера розраховується за наступною формулою:

$$I_L = \frac{P - MC}{P}, \quad (2)$$

де I_L – індекс Лернера; P – ціна продукції; MC – граничні витрати.

Для конкурентного ринку характерно, що середні та граничні витрати рівні, тому цю формулу часто використовують у наступному вигляді:

$$I_L = \frac{P - AC}{P}, \quad (3)$$

де AC – середні витрати.

Помноживши чисельник та знаменник на обсяг продукції і зробивши певні перетворення, одержимо формулу в такому вигляді, в якому її легко використовувати на практиці:

$$I_L = \frac{(P - AC) \cdot Q}{P \cdot Q} = \frac{TR - TC}{TR}, \quad (4)$$

де Q – кількість виробленої продукції; TC – валові витрати; TR – валовий дохід.

Застосовувавши вищенаведений показник для металургійних підприємств, можна зробити висновок, що на ринку металургійної продукції існує досить сильна конкуренція.

Показник Херфіндаля-Хиршмана розраховано за наступною формулою:

$$I_{HH} = \sum_{i=1}^n p_i^2, \quad (5)$$

де I_{HH} – індекс Херфіндаля-Хиршмана; p_i^2 – квадрат частки ринку i -го металургійного підприємства; n – кількість металургійних підприємств на ринку.

Ринок вважається неконцентрованим, якщо $I_{HH} < 0,1$; помірно концентрований - $I_{HH} < 0,18$; висококонцентрований - $I_{HH} > 0,18$.

Але, слід підкреслити, що частка ринку дає змогу зробити лише попередні висновки про рівень конкуренції в галузі. Адже можлива така ситуація, коли підприємство, яке займає меншу частку ринку, може бути конкурентоспроможнішим, ніж ті, які займають більші частки ринку, якщо воно орієнтується не на весь ринок продукції, а на окремий його сегмент і є на ньому найуспішнішим. На наш погляд, для більш повного дослідження цієї проблематики необхідно оцінити конкурентоспроможність підприємств галузі за різними критеріями.

Розглянувши існуючі розрахункові методи визначення конкурентоспроможності, можна зробити вис-

новок, що у більшості з них використовуються експертні, рейтингові оцінки, які не завжди точно відповідають дійсності та приводять до викривлення кінцевого результату. Тому пропонується розробити систему показників, які дадуть можливість спиратися не на експертні оцінки, а на об'єктивні дані. У роботі проведено комплексну оцінку внутрішньої та зовнішньої конкурентоспроможності, побудовано вектор руху конкурентоспроможності, подано рекомендації щодо шляхів підвищення конкурентоспроможності окремих металургійних підприємств в залежності від вже досягнутого рівня конкурентоспроможності та тенденцій її зміни протягом 2005-2010 років.

ВИСНОВОК

У роботі розглянуто тенденції розвитку конкурентного середовища на ринку металургійної продукції. Визначено модель, ємність та структуру ринку, розраховано частки ринку металургійних підприємств, інтенсивність конкуренції в галузі, розраховано індекси Лернера та Херфіндаля-Хиршмана. Також проведена комплексна оцінка внутрішньої та зовнішньої конкурентоспроможності, побудовано вектор розвитку конкурентоспроможності з 2005-2010 роки, який ілюструє динаміку зміни рівня конкурентоспроможності металургійних підприємств. Побудовано регресійну модель, яка дозволила виявити в яких з обраних чинників закладені більші резерви підвищення конкурентоспроможності.

В рамках подальшого дослідження планується провести кластерний аналіз підприємств металургійної галузі, сформувати відповідні управлінські

рішення щодо підвищення рівня конкурентоспроможності для кожного кластеру.

Література

- [1] Жамойда О.А. Методичні особливості визначення конкурентоспроможності промислового підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №1(91). С.110-118.
- [2] Марцин В.С. Механізм забезпечення конкурентоспроможності товару та показники її оцінки // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - №1(79). – С.35-44.
- [3] Рекіанов С.О. Ієрархія понять конкурентоспроможності суб'єктів господарювання // Вісн. Східноукр. нац. університету ім. В.Даля. – 2010. - №12. – С.161-166.
- [4] Струнін П.А. Конкуренція та її дефініції // Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. В.Даля. – 2008. - №4. – С.194-201.
- [5] Хаджаян А.О. Конкуентоспроможність як соціально-економічне поняття і категорія // Екон. вісн. Нац. гірн. ун-ту. – 2008. - №4. – С.19-25.
- [6] Циганок О.О. Аналіз позиції підприємства в конкурентній боротьбі за методом конкурентних переваг // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №9(99). С.155-161.
- [7] Юдін М. Порівняльна характеристика методів оцінки конкурентоспроможності продукції // Економіст. – 2010. - №6. – С.40-42.
- [8] Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
- [9] Офіційний веб-сайт Всесвітньої асоціації виробників сталі. – Режим доступу: <http://worldsteel.org>.